Article

IJOKS

International Journal of Kurdish Studies
(ISSN:2149-2751)
4 (2), pp. 580–594
http://www.ijoks.com

The paradigm theory of lifestyle: A theoretical study

Abdullah Kurshid Abdullah[1] *Shahlaa Wali Jabbar*[2]

Received: Mar10, 2018 **Reviewed**: Apr 01, 2018 **Accepted**: Apr13, 2018

Abstract

This paper tries to investigate the paradigm theories of lifestyle. Most researchers in the last two centuries argue that the concept of the lifestyle has replaced the concept of the social class; their evidence is that the ability of the vertical class to analyze behavior, values and perspective is less than lifestyle of individuals. That doesn't mean that classes are erased, but it makes question the ability of analysis in this concept, and their proof of that is the existence of some links between the individuals and their difference social status, we can no longer have a true picture of our social reality through the social class. In such a circumstance, the concept of lifestyle is structure, because unlike the class concept it doesn't define the logic and the concept of lifestyle. Rather, this concept shows some activities, gains (income) which interact with each other and enable the social researcher to manifest its forms. The concept of lifestyle is not a substitute for the concept of class, but it pares the way for social sciences to conduct research on the experiences of daily life and how individuals consume and invest, and that identity derived from the experience as well as conducting research on the characteristics of the individual and group. Through this concept, social researches are able to observe the creative role of characters better than before and avoid the use of concept of social status and class, which has scattered meanings.

Keywords: Lifestyle, Social Class, Social Status, Consumption, Social Identity

Recommended citation:
Abdullah A. K. & Jabbar S. W. (2018). The paradigm theory of lifestyle: A theoretical study. *International Journal of Kurdish Studies* 4 (2), 580 – 594.doi: **10.21600/ ijoks.454573**

---

[1]Assc. Prof. Dr., Social Organization, Salahaddin University, College of Art, Sociology, Erbil, Iraq
E-mail: abdullah.abdullah@su.edu.krd
[2]Ph.D Student and Lecturer, Urban Sociology, Salahaddin University, College of Art, Sociology, Erbil, Iraq, E-mail: shahlaa.jabbar@su.edu.krd

سەرنجێک لەسەر مۆدێلە تیۆرییەکانی شێوازی ژیان (توێژینەوەیەکی تیۆرییە)[3]

پ. ی.د.عبداللە خورشید عبداللە[4]

شهلاء ولی جبار[5]

پوختە

بەشێکی زۆری توێژەران لە دوو دەیەی رابردوودا، پێیان وابووە، چەمکی شێوازی ژیان جێگەی چەمکی چینی کۆمەڵایەتی گرتووەتەوە، بەڵگەی سەرەکیشیان بۆ ئەم مەسەلەیە ئەوەیە کە (چین بەندی ستوونی) کەمتر لە شێوازی ژیانی تاکەکان توانای شرۆڤەکردنی رەفتار، بەها و تێڕوانینەکانی هەیە. ئەمە بەمانای سڕینەوەی بوونی چینەکان نییە، بەڵکو توانایی شیکارکردنی ئەم چەمکە دەخاتە ژێر پرسیارەوە . بەڵگەشیان بۆ ئەم بابەتە ئەوەیە، کە جۆرێک وێکنەچوون لە نێوان تاکانەدا هەیە و پێگەی هاوتایان هەیە، ئیتر ناتوانرێت تەنها لەڕێی چینەوە وێنەیەکی راستەقینەی واقیعی کۆمەڵایەتیمان دەستکەوێت . لەهەلومەرجێکی وەهاشدا، چەمکی شێوازی ژیان لاستیکیترە، چونکە جیاواز لە چەمکی چین؛ لەسەرەتاوە لۆژیک و ناوەڕۆکی شێوازی ژیان دیاری ناکات، بەڵکو ئەم چەمکە دەرخەری هەندێک لە پێشینەو چالاکی و داهات و ڕوانگەیە، کە لەگەڵ یەکتردا کارلێکدەکەن و توێژەری کۆمەڵایەتی دەتوانێت شێوەکانیان بخاتە روو . چەمکی شێوازی ژیان جێگرەوەی چەمکی چین نییە، بەڵکو ڕێگە خۆشکەرێکە بۆ زانستە کۆمەڵایەتییەکان تاوەکو توێژینەوە دەربارەی ئەزموونی ژیانی رۆژانە و شێوازی خەرجکردن یان بەکاربردن لای تاکەکان، ئەو شوناسانەی کە بەرەنجامی ئەزموونکردنی ژیانن هەروەها تایبەتمەندییەکانی تاک و گرووپەکان، ئەنجام بدات . توێژەرانی کۆمەڵایەتی لەرێی ئەم چەمکەوە، باشتر لە رابردوو، دەتوانن سەرنج لە رۆڵی داهێنەرانەی کارەکتەرەکان بدەن و خۆیان لە بەکارهێنانی چەمکی پێگە و چینایەتی، کە مانایەکی بەربڵاوی هەیە، ببوێرن.

کلیلەکانی توێژینەوە: شێوازی ژیان، چینی کۆمەڵایەتی، پێگە، بەکاربردن، شوناس.

پێشەکی

لەدوای جەنگی جیهانیی دووەمەوە، گۆڕانکاری خێرا لە هەموو رەهەندەکانەوە بەسەر جیهاندا هاتوون، بەجۆرێک گۆڕانکارییەکان لە بنیادەکانی ژیاندا ژینگەی سروشتی گۆی زەویشیان گۆڕیوە. بەبێ زیادەرەوی پێویستە دان بەوەدا بنێین کە بۆ زانینی ئەوانەی روویانداوە و ئەوانەشی روودەدەن، پێویستمان بە چەمکی نوێ هەیە . هەربۆیەش ئەدەبیاتی کۆمەڵناسی رۆژ بەرۆژ چەمکی تازەی دێنە ناوەوە، هەموو ئەو چەمکانەش تەنها بۆ ئەوەن کە تێبگەین چی روویداوە و چ شتێکیش لەنێو ئەو سستمە بەیەکداچووەدا رووبەڕوومان دەبێتەوە.

هەموو شرۆڤە کۆمەڵایەتییەکان لە رێگەی چەمکە گشتیەکانەوە بە ئەنجام دەگەن و سەرەکیترین تایبەتمەندی لۆژیکی چەمکە گشتیەکانیش، کۆکردنەوەی تایبەتمەندییەکانە لەخۆیاندا . ئەگەر واتا زۆر و زەوەندەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی لەچوارچێوەی ئەو چەمکانەدا بەشێوەیەکی سادە دەرنەخرێن و رێک نەخرێن، ئەوا ئەگەری بەدەستهێنانی هەر جۆرە مەعریفەیەکی تیۆریی سستماتیک دەربارەیان و وەرگرتنی هەر حوکمێک لەبارەیانەوە، نەرێنی دەردەچێت .

---

[3] ئەم توێژینەوەیە بەشێکە لە تێزی دکتۆرا بەناونیشانی(شێوازی ژیان لە شارە نوێکانی نیشتەجێبوون-توێژینەوەیەکی مەیدانییە لە شاری هەولێر)، بەسەرپەرشتی پرۆفیسۆری یاردەدەر دکتۆر (عبداللە خورشید)، وەک مەرجێک بەر لە تەواوکردنی تێزەکە دەبێت بڵآوبکرێتەوە.

[4] - پ.ی.د. عبداللە خورشید عبداللە، مامۆستا لە زانکۆی سەڵاحەددین/ کۆلێژی ئەدەبیات/ بەشی کۆمەڵناسی-هەولێر.

[5] -شهلاء ولی جبار، قوتابی دکتۆراو مامۆستا لە زانکۆی سەڵاحەددین/ کۆلێژی ئەدەبیات/ بەشی کۆمەڵناسی-هەولێر.

چەمک و پێکهاتە تیۆرییەکان لە کۆمەڵناسیدا، بە گشتی تایبەتمەندییەکی چەشن ناسییان هەیە . (جیمان چافت)(Gemins Chaft & Gesellschaft) و تونیز (Tones)؛ قۆناغەکانی پێشکەوتنی مێژوویی (ئۆگست کۆنت)(August Compt)، شێوازەکانی بەرهەمهێنان و چینە کۆمەڵایەتییەکان لای (مارکس)(Marx) شێوەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لەگەڵ خۆکوژی (دورکایم)(Durkheim)، ئەخلاقی ئابووری ئاینەکان و جۆرەکانی کردە لای (ڤیبەر)(Weber)شێوەی کردە دوو لایەنییەکان و جۆری کارەکتەرەکان لای (زیمڵ)(Simmel)، هەر یەکەیان لە ڕێگەیەکەوە پۆلێنبەندیان بۆ تاکەکان یان رەفتار، یان روانگە و بەها و پێوەرەکان کردووە و توانیویانە توێژینەوە کۆمەڵایەتییەکان ئەنجام بدەن . چەمکی (چینی کۆمەڵایەتی)رەگو ڕیشەکەی لە نێو هزری کۆمەڵەیەتی کلاسیک دایە، ئینجا؛ هەم داینامیک و هەمیش شوناسی کۆمەڵایەتی ئەندامانی کۆمەڵگەی مۆدێرن بەهۆی ئەم چەمکەوە شایانی شرۆڤە و تێگەیشتنن . ئاراستەی گشتی تیۆرە کۆمەڵایەتییەکانی ئەم دەیەی دوایی؛ بەرەو پتر بایەخدانە بە لایەنی بەکاربردن (بەکاربردن) و چالاکییەکانی شێوازی ژیانن، لە فۆرم بەخشین بە شوناسی تاکەکەسی و شوناسی کۆمەڵایەتی(چاوشیان، ١٣٨١)

گرنگیدانی زیاتری زانستە کۆمەڵایەتییەکان بە چەمکی شێوازی ژی ان بۆ ئەو واقیعە دەگەڕێتەوە کە چیتر چەشنناسییەکانی دیکە ناتوانن ئەو فرەیی و هەمەجۆرییە کۆمەڵایەتییانە شرۆڤە بکەن، کە لەنێو کۆمەڵگەدا هاتوونەتە ئاراوە. چەمکی (چین) کە بۆ ماوەیەکی درێژخایەن ڕۆڵێکی سەنتەری و زێرینی هەبوو، بەتێپەڕبوونی کات کاریگەریی و کارایی خ ۆی لەدەستدا، بەجۆرێک دۆزینەوەی پەیوەندییەکی تەواو و دڵنیاکەرەوە لەنێوان (خوێندن، کار، داهات و تێڕوانینی تاک)، سەختتر دەبوو . بەشێک لە نوخبەی دەسەڵات، کەسانی خاوەن ماڵ وسامان نین و یەخەشینەکان خۆشگوزەرانتر بوون لە یەخە سپییەکان . چیتر ناتوانرێت هێڵی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان و خواستی چینایەتی تاکەکان بەهۆی ئینتمایان بۆ چینێکی دیاریکراو پێشبینی بکرێت . ئەوەتا پێگەی کار، هەندێجار، جیاوازییەکی زۆری لەگەڵ خوێندەواری و داهات و دەسەڵاتدا هەیە.

بەسەرنجدان لەو وەچەرخانەی کە کۆمەڵناسی ئەمڕۆ بخۆیەوە بینیوە- بۆ تێگەیشتن ل ە بنیاد و شوناسی کۆمەڵایەتی تاکەکان، سەرنجی خۆی لەسەر چالاکییەکانی بەرهەمهێنانەوە گواستوەتەوە بۆ سەر بەکاربردن و خەرجکردن-بەو ئەنجامە دەگەین، کە چەمکی شێوازی ژیان جێگرەوەی چەمکی چینە . بەدواداچوون بۆ ماهییەت و ئەرکی لۆژیکی ئەم دوو چەمکە، زۆرێک لەو بابەت و تێکستە نووسراوانەی بوونەتە هۆکەری ئەو جێگۆرکێیە، روون دەکاتەوە.

مۆدێلە تیۆرییەکانی شێوازی ژیان

١_ تۆرشتاین ڤبلن (Thorstein Veblen)

بۆ قسەکردن لەسەر شێوازی ژیان و شێوەکانی بەکاربردن، ئەوا (پاول دیمگیۆ)(Paul Dimmgio) پێیوایە بەرهەمەکانی (ڤبلن و بۆردیۆ) لە پێشەنگی ئەو بەرهەمانە دادەنرێن. (ڤبلن) بنەمای شانازیکردن و پلەوپایەی کۆمەڵایەتی دەبەستێتەوە بە ماڵ وسامانەوە، ئەڵبەتە ئەو سامانە بەرهەمی کاری ڕاستەوخۆی کەسەکە نەبێت . هەر ماڵ و سامانێک بۆ ئەوەی زۆرترین رێز و پێگە بۆ خاوەنەکەی دەستەبەر بکات، پێویستە بەشێوەی خ ۆنوێنییانە-بەهۆیەوە خۆی دەربخات لەبەرامبەر ئەوانی دیکە- مانفێست بکرێت. چینی خۆشگوزەران لەشێوەی کیانێک، سەرەتا لەڕێگەی بەدەستهێنانی ماڵ و سامانەوە دروستبوو. سامانی زیاتر دەسەڵاتی زیاتری بەو چینە بەخشیووە . بوونی ماڵ و سامان ئەگەرچی سەرچاوەی دروستبونی پێگە بو وە، بەڵام نیشاندانی ئەم سامانەش بۆخۆی جێگەی شانازی پێوەکردنە . (بێکاری خۆنمایشکەرانە) کە لەشێوەی کاری نابەرهەمهێنەرانەوە دەردەکەوێت، ئەوە نیشاندەری سامانی تاکەکەسەکەیە . کاری نابەرهەمهێنەرانە

نیشانی دەدات کە ئەم تاکە بۆ بەتاڵی، سەرگەرمی کاردەکات و کاری بەرهەم مهێنەرانە تایبەتە بە چینەکانی خوارترەوە . ئەمجۆرەی کارکردن لەکۆمەڵگە بچوکەکان-گوندییەکان-کارایی هەبوو، بەڵام لە کۆمەڵگەی شاریدا ئەگەری نمایشکردنی ماڵ و سامان لەم رێگەیەوە مەیسەر نەدەبوو . لەکۆمەڵگەی شارنشینیدا (بەکاربردن نمایشکارانە)یە کە خزمەتی نیشاندانی ماڵ و سامان دەکات . (ڤبلن) پێیوابوو چینی خۆشگوزەران لەو رێگەیەوە بە دەسەڵاتێکی سستماتیک دەگەن و خۆیان دەکەن بە سەرمەشقی کۆمەڵگە.(فاضلی،١٣٨٢، ٦٢).

ڤبلن؛ هەوڵی داوە بە هۆی پاڵنەرە کۆمەڵایەتییەکانەوە، دیاردەی مۆدە شیبکاتەوە؛ شیکاریەکی رەفتاری ململانێخوازانەی بۆ کردوە. مۆدە تایبەتە بە چینی باڵاوە، کە ئەم چینە دەیەوێت ئەوە نیشان بدات؛ بۆ بەدەستهێنانی داهات ناچار نییە کار بکات. مۆدە لە ئاستە باڵاکەی کۆمەڵگەدا تەشەنە دەستێنێت و لە چینەکانی خوارەوەی کۆمەڵگەشدا لاسایی دەکرێتەوە هەروەها چینەکانی سەرەوەی کۆمەڵگە هەمیشە بۆ پاراستنی پێگەی کۆمەڵایەتییان شێوەی نوێ لە بەکاربردن دەئافرێنن. (بەرۆژانەییکردن) پێوەرێکە کە چینی خۆشگوزەران بۆ دووبارە بەرهەمهێنانەوەی پێگە خۆشگوزەران و باڵا دەستەکەی، خۆی بەهۆوە پێناسە دەکات.(Veblen,2007).

دوو دیاردەی دیکە کە (ڤبلن) لە تیۆرەکەیدا شرۆڤەی کردوون؛ جوانکاری ژنان و هەندێک لە رەفتارەکانی دیکەی دەوڵەمەندان . بەبۆچوونی ئەو و لەسەردەمی ئەو دا، پیاوی ئەمریکی دەسەڵات و سامانەکانیان لە رێگەی ژنەکانیانەوە نمایش دەکەن. ئەم بۆچوونەی (ڤبلن) بریتییە لە دووبارە بەرهەمهێنانەوەی باوکسالاری، بەڵام بە فۆرم یکی زیرەکانەتر. ژنان؛ هەم لەرێگەی بەکاربردنیەکی تایبەتەوە و هەمیش دروستکردنی ناو ماڵێکەوە، کە هەستی رێزگرتنی ئەوانیتر بۆ دەسەڵات و سامانی هاوسەرەکانیان بوروژێنن؛ باوکسالاری بەرهەم دێننەوە . (ڤبلن) شێوازی ژیان بە دیاردەیەکی گرووپی دەزانێت، بە بڕوای ئەو ئەمە بەرهەمی پەیوەستبوونە بە چینەکانەوە و ماهیەتێکی سەربەخۆیانەی نییە و نموونەیەکی بوونی چینەکانە . بەهەر حاڵ، (ڤبلن) تەنیا کۆمەڵناسی کلاسیکە کە شرۆڤەی دیاردەی بەکاربردن کردبێت، هەر بۆیەش لە بابەتی پەیوەست بە بەکاربردن و شێوازی ژیانەوە، پێگەیەکی تایبەتی هەیە . لە نووسینەکانیدا (ڤبلن) شێوازی ژیانی تاکەکەس بە نموونەیەکی رەفتاری دەستەجەمعی دادەنێت- ئەو رەفتارانە لە نموونەی رێورەسم و نەریتە کۆمەڵایەتییەکان و رێبازە هزرییەکانن- هەروەها شێوازی ژیانی تاکەکەس بە ئاوێنەیەکی رەفتار و میکانزمی رۆحی و نەریتە هزری و مەعریفییەکان لە قەڵەم دەدات(مهدویکنی،١٣٨٦،٣٥).

٢_ جۆرج زیمڵ(Georg Simmel)

زیمڵ بەهۆی ئەوەی توێژینەوەی لەسەر پاڵنەرە دەروونی و هۆکارە کاریگەرەکان لەسەر دروستبوونی شێوازەکانی بەکاربردن کردووە، ئەوە لەناو کۆمەڵناسیدا ناوێکی دیارە . ئەو لەرێی توێژینەوەی لەبارەی کاریگەرییەکانی گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان – دەرکەوتنی شاری گەورە- توێژینەوەی بۆ شێوازەکانی بەکاربردن کردووە . میراتی ئەو هێڵە فکرییەی زیمڵ دەتوانین لەو کۆمەڵە شرۆڤەکارییانە ببینینەوە : لەشاری مۆدێرندا شوێنێک بۆ کڕین ، چوونە یانەکان ،بەکورتی ناویان ناوە بەکاربردن (مهدویکنی،١٣٨٦، ٣٦) .

دیاردەی بەکاربردن لەنێو ئەندێشە و بەرهەمەکانی (زیمڵ)دا بایەخێکی ئەوتۆی پێ نەدراوە . تیۆری بەکاربردن زیمڵ لە دەوری شار و دیاردەکانی دوای بەشارییبوون دەخولێتەوە . لای زیمڵ کۆمەڵگەی نەریتی هەموو ئەو کۆت و بەندانەی لە چوارچێوەی پەیوەن دی گرووپدا؛ ئازادی تاکەکەسی پێ تەوق دابوو، مژدەی دەرکەوتنی تاکگەرایی دەدا . لەشاردا، چوونە ناو سستمی تەون ئاسای دابەشکردنی کار، دروستکردنی شوناس و جیابوونەوە لەوانیتری زیادکردووە . لە وەها بارودۆخێکدا، شێوەی تایبەتی بەکاربردن و شێوازی ژیان، رێگەیەکە بۆ خۆ بن یادنان و پەیوەندی لەگەڵ ئەوانی

دیکە و جەنجاڵی ناو شار. (زیمڵ) درکی بەوە کردبوو کە بۆرژوازییەتی بەرلین بۆ رووبەرووبونە گوماناوییەکەی لە نێو ژیانی شاردا و پارێزگاریکردن لە شوناسی خۆی، سوودی لە بەکاربردن وەردەگرت(Clemens,2000, 6).

ئەو دەڵێت " شێوازی ژیان، هەو ڵێکی بەرجەستەی مرۆڤە لەپێناو بەدەستهێنانی بەها بنیادییەکان یان مرۆڤ دەیەوێت وەک تاکێکی باڵاتر لەنێو کولتووری باودا خۆی بەوانی دیکە بناسێنێت . بەواتایەکی دیکە، مرۆڤ لەپێناو ئەو مانایەی کە باوەڕی پێیەتی (تاکیەتی باڵا تر)، جۆرەها رەفتار دەگرێتە بەر. (زیمڵ) توانای شێوە بژاردەیەکی لەم جۆرەی ناوناوە (سەلیقە) و پەیوەندی نێوان جۆرەکانی سەلیقەشی ناوناوە (شێوازی ژیان). هەروەها پێیوایە شێوازی ژیان بریتییە لە بەرجەستەکردنی هەندێ بیروباوەڕ؛ لە چوارچێوەیەکی شێوە کۆمەڵایەتییانەدا . جۆرە خۆنواندنێکی وەک تاکێکی باڵاتر و بێ هاوتا؛ بەجۆرێک ئەو بێ هاوتاییە ئەوانی دیکە درکی پێ بکەن

سەرەڕای ئەوانەی سەرەوە (زیمڵ)؛ جیاوازیکردن لەنێوان شێوازەکان (رەفتاری پێشبینکراو لەچوارچێوەی کولتووری باودا) و مانا (تاکیەتی باڵاتر) و شێوازی پەسەندکراو و رێوشوێنی دروستبوونیان، کە هەموویان جۆرە شێوازێک بن، بە ماناوە دەبەستێتەوە. پێناسەی (زیمڵ) بۆ شێوازی ژیان بریتییە لە پەیوەندی نێوان هەموو ئەو شێوازانەی کە تاکەکانی کۆمەڵگەیەک، بەپێی پاڵنەرە دەروونی و سەلیقەکانیان و لەرێی هەوڵەکانیانەوە بۆ هێنانە کایەی هاوسەنگییەک لەنێوان کەسایەتی ناوەکی و ژینگەی سروشتی و مرۆیی، هەڵیان بژاردوون. بە بڕوای زیمڵ، لەرێگەی برەودان بە تاکگەراییەکەیەوە، کە ئامانجی تاک بەدەستهێنانی پێگە هێماییەکان و مۆدەیە، کە بەهۆیەوە توانای دەبێت بەرگەی فشارەکانی ژیانی مۆدێرن بگرێت . ئەم جۆرەی بەکاربردن کەناڵێکە بۆ (خۆسەلماندن) و پارێزگاریکردن لە دەسەڵاتدارێتی (مهدویکنی، ١٣٨٦، ٣٠٥).

بەلای (زیمڵ)ەوە، سەرەرای ئەوەی مۆدە سەرچاوەکەی لەو فشارانەوەیە کە جەنجاڵی نێو شار دروستی کردووە، ئەوا نیشانەی جیاکاری نێوان چینەکانیشە. لێرەدا بۆچوونی (زیمڵ) سەبارەت بە کاریگەری دوانەیی مۆدە ڕوون و ئاشکرایە. لەلایەکەوە مۆدە بانگەشەیەکە بۆ خۆ جیاکردنەوە لەوانی ترو خستەرووی شوناسو خواستی تاکگەراییە، بەڵام لە لایەکی ترەوە مۆرکێکی چینایەتی هەیە، هۆکارێکیشە بۆ پەیوەست بوون بە گرووپەوەو گرووو تین دەدات بەهاو ئاهەنگی کۆمەڵایەتی – چینایەتییەوە . لەم دیدگایەوە چین هێز دەبەخشێتە هەستی لەگەڵ ئەوانی تردا بوون. بەگشتی زیمڵ لەشیکارییەکانی بۆبەکاربردن کۆمەڵگەی مۆدێرن ، جەختی لەسەر مۆدە کردۆتەوە . بەلای ئەوەوە بەکاربردنی کاڵاکان و بنیادنانی شێوازەکانی ژیان لە لایەکەوە شوناسی داوە بەتاک و لەلایەکی ترەوە جیاوازی دروست کردووە (نوری، ١٣٩٠، ٣٨).

٣_ ماکس ڤیبەر(Max Weber)

لەناو هەموو کۆمەڵناسانی کلاسیکدا ڤیبەر تەنها کەسە کە بەبێ بوونی هیچ جۆرە ئەندێشەیەکی تیروتەسەل دەربارەی بەکاربردن و رۆڵی لەدونیای مۆدێرندا ،سودی لەچەمکی شێوازی ژیان وەرگرتووە . بۆ توێکاری توێژبەندی کۆمەڵایەتی، ئەوا ڤیبەر سێ چەمکی بەکارهێناوە ئەوانیش بریتین لە چین ، گرووپی لۆکاڵی و حزب . ڤیبەرو شوێن کەوتوانی دەربارەی پێگە دواون (چیلەر) (Chelar)، (ئیستمان) (Estman)، (گۆلد سمیت) (Goldsmith)، (فلاین) (Fline)باس لەسێ سەرچاوەی وەرگیراو (-پێگەیی بۆماوەیی-)، بەدەستهێنراوە (سەرکەوتن لەکاردا) و بەکاربردنی پەیوەست بە پێگە (-کرینی کاڵای لۆکس-) . (برۆکس) (Brooks) و (ساوتوَرت) (Southworth) لەرێی گەڕانەوە بۆ نوسینەکانی ڤیبەر ، هەرسێ چەمکی شێوازی ژیان خوێندنی فەرمی و پرستیژی بۆماوەیی یان پیشەیی بەسەرچاوەی پێگە دەزانن(فاضلی،١٣٨٢، ٣٦-٣٧).

چەمکی شێوازی ژیان لای ڤیبەر بەرهەمی بیرکردنەوەکانیەتی دەربارەی گروپە لۆکاڵییەکان . بەباوەڕی (تۆمین) (Tomin)، ماکس ڤیبەر چەمکی شێوازەکانی ژیانی بۆ ئاماژەکردن بە شێوەکانی ڕەفتا ر، پۆشینی جل و بەرگ، قسەکردن،بیرکردنەوەو هەموو ئەو تێڕوانینانەی کە خاسیەتی جیاکەرەوەی گر ووپە لۆکاڵییەکان بوون و بەلای ئەو کەسانەوە کەدەیان ویست بەبەشێک لەو گرووپە لۆکاڵییە جیاوازانە هەژمارنەکرێن، بەکارهێناوە.

(دینیز ڕەنگ) (Deenis Runge)لەوتارێکیدا دەربارەی فکرەکانی ڤیبەر دەڵێت : مەبەستی ڤیبەر لە شێوازی ژیان ، بەهاو ڕێو ڕەسمێکی هاوبەشە کە هەستی شوناسیەکی هاوبەش بە گرووپ دەبەخشێ . (جەیمس ماکای)(James Mackay) لەبارەی دیدگای ڤیبەرەوە دەڵێت : مەبەستی ڤیبەر لەشێوازی ژیان ئەو ڕێبازانەن کە چین و گرووپە هاوڕێکەکان لە ژیاندا خولقاندویانن . ئەم بابەتە (شێوازی ژیان) پێناسێکە کە سنووری نادیاری نێوان پێگەکان و توێژە کۆمەلایەتیەکان دیاری دەکات . ڤیبەر شێوازی ژیان بە کۆمەڵێک ڕەفتار دەزانێت کە خواستەکان دەبنە پەڵنەریان و دەرفەتەکانی ژیان پانتاییەکن بۆ دەرکەوتنیان . بەهەمانشێوە ڤیبەر پانتاییەکی فراوانتر دەبەخشێتە شیکاری توێژبەندی کۆمەلایەتی. لەڕێی چەمکەکانی ڤیبەرە وە دەتوانرێت شرۆڤەی نایەکسانی جیاوازیەکان لە ئاستی ستوونی و ئاسۆییدا بکرێت. بۆ نمونە چەمکی چین لای مارکس تەنها دەتوانێت کۆمەڵگە لەشێوە ستوونیەکەیدا، دابەشبوونی چینایەتی بکات، بەڵام چەمکی پێگە دەتوانێت خوێندنەوەی پێگە جیاجیاکانی نێو یەک چین پێ بکرێت و چەمکی شێوازی ژیان دەتوانێ ڕەفتارە جیاوازەکان لەنێو یەک پێگە یان چیندا جیابکاتەوە (مهدویکنی، ١٣٨٦ ٣٠٦).

لەبەر ئەوە بەلای ڤیبەرەوە شێوازەکانی ژیان جگە لەوەی جیاوازی دروست دەکەن لەنێوان گرووپەکان، ڕەوایەتیش دەدان بە باڵایی پێگە و چینەکانیش . گرووپەکان لەڕێگەی شێوازی ژیانەوە دەگۆڕێن بۆ گرووپی مەرجەعی و پێوەرەکانی داوەری کۆمەلایەتی نرخاندنی ئەخلاقیش پێناس دەکەن . یەکێک لە دەستکەوتەکانی تری ڤیبەر، بریتییە لەجەخت کردنەوە لەسەر کاریگەری شێوازەکانی ژیان بە ئاراستەی دروستکردنی گونجان لەنێو گرووپە کۆمەلایەتییەکاندا. بەلای ڤیبەرەوە ئەو کەسانەی خاوەنی شێوازی ژیانی هاوبەشن جۆرێک لە هاو ئاهەنگی گرووپی کە سەرچاوەکەی لە لێکچوونی ڕەفتارەکانیان و وەک یەکی شێوەی خەرجکردنەوە، دروست دەکات . ئەو هەماهەنگییە دەکرێت بگۆڕێت بۆ سەرمایەی کۆمەلایەتی . یەکێک لە شێوەکانی تری هەماهەنگی کە لە شێواز ی ژیانەوە سەرچاوە دەگرێت، بریتییە لە گۆڕانی بەرەو وردە کولتوور . بەبۆچونی ئەنس باخێر (Anas baxher) ڤیبەر بەجۆرێک لە بارەی شێوازی ژیانەوە دەدوێت وەک بڵێی باس لە ووردە کولتوور دەکات . (فاضلی،١٣٨٢).

٤_ دۆگلاس و ئیشەروود(Douglas and Isherwood)

وەک پێشتر باسکرا بە باوەڕی ڤبلن کێبرکێ و ململانێ بناغەی فۆرمەلەبوونی بەکاربردن مۆدێرنن . زیمڵ بە - دانانی مۆد – وەک بزوێنەری جیهانی مۆدێرن خۆی لەوانی تر جیاکردوە . بەلای دۆگلاس و ئیشەر وودەوە (ئاشکرا کردن و بەردەوامیدان بە گوتارە کولتوورییەکان) بزێنەری مۆدێرنەن. بەکاربردنی کاڵاکان بۆ پاراستنی پەیوەندییەکان و هەماهەنگی، ڕاکێشانی پاڵپشتی و نیشاندانی میهرەبانی پێویستە . بەم شێوەیە بەکاربردن (چالاکیەکی سوودگەرایانەیە)و هەموو ئەو کاریگەریانەشی دەوەستنە سەر چالاکی سوودگەرایانە، بەتایبەت بەکاربردن، شایەنی ئاوڕلندانەوەن . بۆیە لەدیدی دۆگـلاس و ئیشەروودەوە، کاڵا و زمان هەمان وەزیفەیان هەیە، کە بریتییە لە پەیوەندییەکان و مانا بەخشین (فاضلی،١٣٨٢).

٥_ ئەنتۆنی گیدینز (Anthony Giddens)

هەروەها (گیدنز) لە هەوڵێکی بۆ دەربازبوون لە دوفاقی هۆکارێتی و پێکهاتەدا، تیۆری (پێکهاتن)ی خستەروو و جەختی کردووەتەوە لەسەر رۆڵی هەردوو فاکتەرەکە لە یەک کاتدا و لە دیدی ئەوەوە (مرۆڤەکان وەک بکەرێکی کۆمەڵایەتی هێزی دووبارە بیر لێکردنەوەیان (Reflexivity) هەیە، د واجار بە ئەنجامدانی ئەم کارە لەلایەکەوە چالاکییەکانی خۆیان لە کۆمەڵگەدا دووبارە پێیان دادەچنەوە و تایبەتمەندییەکانیان دەگۆڕن، لەلایەکی دیکەوە بەم کارەیان توانای کاریگەریی بۆ گۆڕانی دۆخی کۆمەڵایەتییان وەدەستدەخەن)(Giddens, 1991).

(گیدنز) بەدیهاتنی شێوازی ژیان بە بەرهەمی دووبارە بیرلێکردنەوە لە جیهانی مۆدێرنە دەزانێت و ئەم حاڵەتە لە سەدەکانی بەر لە مۆدێرنە و شارستانیەتە کلاسیکەکان هێندە باو نەبووە و بەکارنەبراوە، چونکە بوون بە خاوەنی شێوازە ژیانێک بەندە بەوەی کە تاکەکان لەنێوان بژاردەی جیاواز هەڵبژاردن بکەن . تاک بە هەڵبژاردنی شێوازی ژیانی تایبەت بەخۆی، هەم ناسنامەیەکی پەسەند و دڵخوازی خۆی پێکدەهێنێت و دەیخاتە بەرچاوی ئەوانی دیکە، هەمیش پێداویستییەکانی ژیانی خۆی دابین دەکات.

٥_پیر بۆردیۆ(Bourdieu)

بێگومان (پیر بۆردیۆ) ناسراوترین کۆمەڵناسە، کە دەربارەی بەکاربر دن و شێوازی ژیان نوسیبێتی . زۆرێک کتێبی (جیاوازی) ئەو بە ئینجیلی توێژەرانی ئەو بوارەی دادەنێن . کەم رێک دەکەوێت تێکستێک ببینینەوە لەوبوارەدا نووسرابێ و سوودی لە بۆچونەکانی ئەو وەرنەگرتبێت . بەشێک لە هۆکاری ئەمەش رەنگە لەوەوە سەرچاوەی گرتبێت، کە بۆردیۆ تاکە کەسە تیۆری پتەوی بۆ شرۆڤەکردنی دیاردەی بەکاربردن داڕشتبێت (فاضلی،١٣٨٢).

بۆردیۆ کۆمەڵێك چەمکی بنچینەیی بەکاردەهێنێ کە تەنها لەرێگەی شیکردنەوەیان دەتوانرێن بۆچونێکی تەواومان لەسەر تیۆرەکەی دەستکەوێت. لەخوێندنەوە بۆ کۆمەڵناسی بەکاربردن بۆردیۆ و شیکردنەوەی چەمکی شێوازی ژیان پێویستە حەوت چەمک شیبکرێنەوە واتا (کایە، سەرمایە، رێباز، کار، هێما، چین و سەلیقە). لای بۆردیۆ کۆمەڵگە وەک فەزایەکی کۆمەڵایەتی خۆی دەردەخات، ئەم فەزایەش شوێنێکە بۆ ململانێی توند و بێ کۆتا، لەرەوتی ئەو ململانێیەشدا کۆمەڵێک جیاوازی دەردەکەون کە کەرستەو چوارچێوەیەکی پێویست بۆ بوونی کۆمەڵایەتی فەراهەمدەکات. ئەم فەزایە بونێکی پارچە پارچەی هەیە تیایدا مۆدێلی بچووک لە یاسا، رێسا و شێوازەکانی دەسەڵات بوونیان هەیە . ئەو مۆدێلە بچووک و جیاوازانە پێیانەو دەوترێت کایە (مەیدان) کایە جۆرێکە لە قەڵەمڕەوی ژیانی کۆمەڵایەتی. هەندێک لە پێگەکان دەخولقێنێت و پارێزەری کردەکانی پەیوەست بەو پێگانەشە(جلای پیور، ١٣٨٧، ٣٢٠).

بۆردیۆ فەزای کۆمەڵایەتی دابەشدەکات بۆ چەند هێڵێک : سەرمایەی ئابووری، سەرمایەی کۆمەڵایەتی و سەرمایەی کولتووری و هێمایی. بە باوەری ئەو سەرمایەکان ئەگەری گۆڕانیان هەیە بۆ سەر شێوەی یەکتر . سەرمایەی ئابووری بۆی هەیە بەخێرایی بگۆڕێت بۆ سەرمایەی کۆمەڵایەتی و سەرمایەی کولتووری و هێماییش . سەرمایەی کۆمەڵایەتی دەکرێت بگۆڕێ بۆ سەرمایەی ئابووری، بەڵام توانای گۆڕانی بۆ سەرمایەی کولتووری کەمترە تا توانای گۆڕانی سەرمایەی کولتووری بۆ سەرمایەی کۆمەڵایەتی. لای بۆردیۆ ئەوەی مانا دەدات بە کایە؛ سەرمایەیە.

قەبارە و بڕ و پێکهاتەی جۆرەکانی سەرمایەی هەر تاکێک، پێگەی وی لە پلەبەندی نێو کایەکەدا دیاری دەکات . بەواتایەکی دیکە، هەر کایەیەک لەرێی جۆر و قەبارەی سەرمایەی هەبوو لەنێویدا دەناسرێتەوە. چەمکی پێکهاتەش بەهەمان شێوە لەرێی کایە و سەرمایەوە پێناس دەکرێت . پێکهاتە گوزارشتە لەکۆمەڵێک پێگە کە بەسەرنجدان بە قەبارە و شێوەی سەرمایەکەی ناوی، شایانی بەراوردکردنن بەیەکتر . لەنێو هەموو جۆرەکانی سەرمایەدا، سەرمایەی کولتووری رۆڵێکی ئێجگار گرنگی لە هزری بۆردیۆدا هەیە . کۆمەڵناسی بەکاربردن و شیکارییەکەی دەربارەی شێوازی ژیان،

لەسەر سەرمایەی کولتووری بنیادنراوە . سەرمایەی کولتووری هەموو (سەلیقە جوانەکان، شێوە و ڕێورەسمی پەسەندکراو، مەعریفەی بەیەکداچوو و توانای وەرگرتنی بەرهەمە کولتوورییەکان، پرۆژەی ە اوشێوەی هونەر، مۆسیقای کلاسیک، شانۆ و ئەدەبیاتەکان...) و هەموو باڵادەستییەکە بەسەر سستمە هێماییەکاندا (فاضلی،١٣٨٢، ٣٨).

شێوە جیاوازەکانی سەرمایە لای بۆردیۆ، بە رەگەزی دروستکەری بنیادی کایەکانی دەزانێت . کایە، یەکێکە لەو چەمکانەی بۆردیۆ کە زۆرترین مشتومڕی لەسەرە و بوونێکی بنچینەیی شیکاری بۆردیۆ بۆ کردەکانی مرۆڤ لەخۆیدا هەڵدەگرێت. بە بڕوای بۆردیۆ، ئاکار، سستمێکە لەخواستە بەردەوام و گواستراوەکان، کە وەک کاری بەرهەمدار، بنیادنەر و بەشێوەی بەرجەستەبوو ڕۆڵ دەبینێت . لای بۆردیۆ ئاکار، بنیادنەر و هەماهەنگ بەخشی هەڵومەرجی ناوەکی چینەکانە. کایە وەک ڕێسایەک دەردەکەوێت کەوا لە مرۆڤەکان دەکات کۆنترۆڵی رەفتارەکانی خۆیان بکەن . بۆردیۆ پێیوایە هەموو کایەکان خوازیارن کارەکتەرەکانی خۆیان بەگوێرەی یاسا کردارییەکانی نێو کایەکە بجوڵێنەوە . کایەکان لە کارەکتەرەکانی خۆیان داواکارن ک ە یاساکان بەشێوەیەکی کارامە لەنێو تۆڕی پەیوەندییەکان، کۆنترۆڵی یاسا نەنووسراوەکان، شێوەی کردە لەنێو کایەکە و گوتاری زەینی داوەرییەکان، کە زەمینەی تێگەیشتن لەبابەتەکان دەسازێنن، لەلایان رەنگبداتەوە. کایە نەخشەی تێگەیشتنی دنیای کۆمەڵایەتی و ڕێگەیەکی پێشوەختە دیاریکراوە، کە هەرکارێکی گونجاو لە هەر هەلومەرجێکدا نیشاندەدات(جلای پور، ١٣٨٧، ٣٢٠).

چەمکێک کە لای بۆردیۆ راستەوخۆ دەربارەی کایە خرابێتە ڕوو، کارە. ئەو چەمکە سەرەتا وەک ئاماژەیەکە بۆ هەر جۆرە کردەیەکی مرۆڤ . کردە جۆرە بەنەریتبوونێکی ڕەفتارە، کە چەندین بەشی هەیە: شێوەی چالاکییە جەستەییەکان، شێوەی چالاکییە زەینییەکان، شتەکان و ئەرکەکانیان، مەعریفەی سەرەتایی لەچوارچێوەی مەعریفەدا، ڕێگە و حاڵەتی ئاگایی سۆزەکی. هەر کردارێک پشت بە کۆمەڵێک توخم دەبەستێت، کە بەسەریەکەوە وەک سندوقێکی پڕ لە کەرەستە وان . کردە، جۆرە ڕە فتارێکی بەنەریتبووە، کە لە کۆمەڵێک بەشی جیاجیا دروستبووە . کردە، کایەی بەپراکتیکبووە. جەختکردنەوە لەسەر چەمکی کار، زۆری مەیلی بۆردیۆ بۆ خوێندنەوەی ڕەفتارەکان لەسەر بنچینەی ئەقڵی پراکتیکی نیشاندەدات. بەپێی ئەم یاسایە، مرۆڤەکان دەزانن چی دەکەن، بەڵام بەگشتی ناتوانن ئەو کردارەیان روون بکەنەوە (مهدویکنی، ١٣٨٦).

هێما، یەکێکە لە نموونەکانی جیاوازی بۆردیۆ لە مارکس . ئەو لەجیاتی باسکردن لە هێما، دەربارەی (بابەتی هێمایی) دەدوێت. بابەتی هێمایی؛ شتێکی مادییە، بەڵام ئەو بەوەها تایبەتمەندییەک رازی نییە، بەڵکو ئەوەی پێی دەناسرێتەوە، بنچینەی کارکردنەکەیەتی . بەتێروانینی بۆردیۆ، بابەتی هێما لەتوانایدایە، مادیبوونی خۆی بشارێتەوە . سستمە هێماییەکان پەیوەندییەکی توندوتۆڵیان بە مەعریفە و دەسەڵاتی دووبارە بەرهەمهێنانەوەی سستمی کۆمەڵایەتییەوە هەیە. ڕۆڵی بنچینەیی سستمە هێماییەکان لەنێ و بنیادی دەسەڵات، ناساندنی بابەتە دروست و ڕێ پێدراوەکانە . ئەم تێگەیشتنە بۆ چەمکی هێما، باڵی کێشاوە بەسەر تەواوی بۆچوونەکانی بۆردیۆدا، ئەویش لە کتێبی جیاوازیدا ڕوونکراوەتەوە.

لای (بۆردیۆ) سەرمایەی هێمایی هەروەک سەرمایەکانی دیکە تەماشا دەکرێت، ئینجا لەبەر ئەوەی هەر یەک لە جۆرەکانی سەرمایە_کۆمەڵایەتی، ئابووری و کولتووری _ بە پلەی جیاواز، وەک سەرمایەی هێماییش بەرجەستە دەبن، ئەوە دەکرێت قسە لەسەر کاریگەرییە هێماییەکانی گشت جۆرەکانی سەرمایە بکرێت (Bourdieu,1984).

بۆردیۆ، چین بە کۆمەڵێک کارەکتەر پێناس دەکات کە کەوتوونەتە پێگەی کۆمەڵایەتی وەک یەکەوە و کەوتنە نێو هەلومەرجێکی هاوبەش و رەنگە خواست و پەیوەندی وەک یەکیان هەبێت، لەبەر ئەوە ڕێی تێ دەچێت کردەی لێکچوو

بنوێنن و هەڵوێستی هاوبەش وەربگرن. بنەمای دروستبوونی یەکێتی چین، ئاکاری هاوبەشیانە. کایەی چینایەتی، پەیوەندی ئاسۆیی و جیاوازی ستونی لە فەزای کۆمەڵایەتیدا دەخولقێنێت . هەر چینێکی کۆمەڵایەتی بەهۆی هەر چوار سەرمایەکەوە: ئابوری، کۆمەڵایەتی، کولتووری و هێماییەکەیەوە دەناسرێتەوە.

لەراستیدا، بۆردیۆ لەسەر بنەمای شتێکی باڵاتر پەیوەندی چەمکی چین بە دووبارە بەرهەمهێنانەوە ل ەنێو فەزای ئابووریدا، خوێندنەوەی بۆ دەکات. ئەو هەمیشە چینی لەرێی پەیوەندیەکانیەوە بە پێگەکان و ئەو نەریتە هاوبەشەی، کە لە فەزای بەکاربردندا کارایە، پێناس دەکات و بەکاربردنیش بە جۆرێک لە ململانێ دەزانێت بۆ بەدەستهێنانی سەرمایە، کە لە فۆرمەڵەکردنی چیندا ڕۆڵی هەیە.

هەروەها جەمکێکی دیکەی بۆردیۆ بریتییە لە (هابیتۆس) (Habitus). بە لای بۆردیۆوە، واقیعی ژیانی کۆمەڵگە دوو ئاستی هەیە، یەکەمیان کایە کۆمەڵآیەتییەکانن، ئەمانە دەکەونە دەرەوەی تاکەکانەوە و بنیادی سەربەخۆی خۆیانیان هەیە. ئاستی دووەمیش بریتییە لە واقیعی کۆ مەڵگە لە ژیانی تاکەکاندا، بەم پێیەش هابیتۆس لە یەک کاتدا بوونی واقیعی کۆمەڵگە و کایەکانە لە جەستەی تاکدا. لای بۆردیۆ هابیتۆس وەک ستمێک پێناسە دەکات، کە تاکەکان بەهۆیەوە لە جیهانی دەرەوە تێدەگەن و لەمیانەیەوە ئەو جیهانە هەڵدەسەنگێنن . بەڵآم لەهەمان کاتیشدا، هابیتۆس سستمێکیشە بۆ تێگەیشتن و هەڵسەنگاندنی پراکتیکی تاکەکان خۆیان . هابیتۆس بنیادێکی جەستەیی و بریار لەسەر دراوە، کە بوەتە بنچینەی ئەو رەفتار و بیرکردنەوە و جۆری هەڵبژاردنانەی تاک لە ژیانی کردەییدا ئەنجامیان دەدات (Bourdieu,1984)

بە دیدی بۆردیۆ، چەمکی کاێ دەتوانێت تایبەتمەندی بەکاربردن لەلای چین، بۆ روون بکاتەوە. ئەو باوەڕی وایە سەلیقە چینایەتیەکانی هەڵگری برێکی کەمی سەرمایەی کولتوورین، جەخت دەکەنە سەر کاریگەری ئەو شتەی کە بەکار دەبرێت، بەڵام سەلیقەی رەسەن، جەخت دەکاتەوە لەسەر شێوە و فۆرم . سەلیقەی چینەکان کەمتر جەخت دەکاتە سەر ڕێژەی بەکاربردن و سەلیقەی رەسەنیش لەسەر چۆنایەتی ئەو شتەی بەکاردەبرێت و تەنیا ئەوە سەلیقەی رەسەنە، کە بایەخ بە شێوە و ڕێوڕەسمی بەکاربردن دەدات (فاضلی،١٣٨٢، ٤٤).

شێوازی ژیان ئاماژەیە بۆ کۆمەڵێک هەڵسوکەوتی جیاواز لە کات و شوێنێکی دیاریکراودا، لەوانەش پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان، بەکاربردن، خۆشگوزەرانی و جلوبەرگ . بەمپێیە ئەمە تێکەڵەیەکە لە نەریت و ڕۆتینیاتی ئەنجامدانی شتەکان و کارڕایی ئەقڵبر، کە دەتوانرێت لە مومارەسەکردنی رەفتاری تاکەکاندا سەرنجیان لێ بدرێت وەک : پیشە، ئاستی خوێندەواری، تەمەن، رەگەز، چالاکییە خۆشگوزەرانەکان . هەروەها هەر گرووپێکی کۆمەڵایەتی یان گردبوونەوەیەکی کۆمەڵایەتی وێکچوو؛ شێوازێکی ژیانی جیاکراوەیان هەیە، کە لە ئەنجامی مومارەسەگەلێکی کۆمەڵایەتی، رۆتینی رۆژانە، سەلیقە، سەرمایەی کۆمەڵایەتی، ئابووری و کولتوورییەوە پەیدا دەبن (Bourdieu, 1979,1984,1985).

پێویستی دروستبوونی شێوازی ژیان

کاتێک وەرچەرخانێک لە دنیای کۆمەڵایەتیدا روودەدات، پێویستمان بە چەمکی نوێ هەیە بۆ تێگەیشتن لەو وەرچەرخانە. جیهان لە ناوەڕاستی سەدەی نۆزدەدا، وەک مارکس شیکاریکردوە؛ پرۆسەی بەرهەمهێنان باڵا دەستبووە و بەهاکانیش لەدەوری ئەم پرۆسەیە دەخولانەوە . لەوکاتەدا چەمکی (چینی کۆمەڵایەتی)-وەک چەمکێک کە بەهۆیەوە خوێندنەوەی بۆ پێگەی تاکەکان لە سستمی سەرمایەداریدا پێدەکرا-لە تیۆری مارکسدا شوێنێکی سەنتەری وەرگرت.

ئێستا وادێتە بەرچاو گەورەترین گۆڕانکاری لەسەردەمی نوێدا بریتییە لە بەکاربردن، بۆیە بۆ خوێندنەوەی کۆمەڵگە، پێویستمان بە چەمکی نوێ هەیە. چەمکێک یان کۆمەڵێک چەمک کە ببنە ئاوێنەی ئەو گۆڕانکارییانە و بابەتی

نوێش بۆ توێژینەوە بخەنە بەردەم زانستە کۆمەڵایەتییەکان . وا دیارە چەمکی (شێوازی ژیان) ئەو تایبەتمەندییەی لەخۆیدا هەڵگرتوە (فاضلی،١٣٨٢، ٦١).

هەروەک پێشتر ئاماژەی پێکرا، (ڤبلن) لە خوێندنەوەی بۆ بەکاربردن لە ئەمریکا، باسی شێوازی ژیانی نەکردوە و بەشێوەی ئاماژەکردن، دانی بەوەداناوە، کە ئەو چەمکە هێمایە بۆ شێوە ژیانێکی جیاوازی چینێکی خۆشگوزەران و پێگەی چینایەتی ئەوان . بەو واتایەی کە شێوازی ژیان لە هزری ڤبلن دا گۆڕاوێکی وابەستە یە. زیمڵیش بەهەمانشێوە، بایەخێکی تایبەتی بەو چەمکە نەداوە . لەنێو هەموو کۆمەڵناسە کلاسیکەکاندا، تەنها ماکس ڤیبەرە کە شێوازی ژیانی بەواتای تایبەتمەندی گرووپە پێگەییەکان و وەک توخمێک بۆ دروستکردنی هەماهەنگی گرووپی، بەکاریهێناوە . هەروەها ئەو پێگەیەکی تایبەت و سەربەخۆی بەخشیە ئەو چەمکە و ماناکەشی کورت نەکردوەوە بۆ تەنیا پێگە چینایەتییەکان؛ بەڵام ئاراستەکەشی لەوە زیاتر بەرەو پێشتر نەبرد . لەسەرەتای سەدەی بیستەمەوە، تاکە بیرمەندێک کە شێوازی ژیانی کردە چەقی تیۆرەکەی خۆی، دەروونناسی ئەڵمانی (ئەلفرێد ئەدلەر)بوو (.Heijs et al., 2009. p.351).

لەساڵانی دوای جەنگی جیهانیی دووەم، دیاردەی بەکاربردن سەریهەڵدا . ئەم بابەتە، ساغکردنەوەی بەرهەمە بێشومارەکان و تێگەیشتن لە بازاڕ و رەفتاری بەکاربردنی، کردە شتێکی ناچاری . لە ئەنجامدا گەشەی ئابووری، بە ئامێربوونی کار، زیادبوونی حەق دەست و پەیدابوونی ئامرازەکا نی سەرگەرمی و دەستبەتاڵی، لە رۆژئاوادا کۆمەڵگەیەکی بەرهەمهێنا، کە بایەخێکی زۆری دەدا بە کاتی دەستبەتاڵی و سەرگەرمییەکان. لەهەمان کاتدا، کۆمەڵگەیەک دروستبوو کە جیاوازییە کلاسیکییەکان تێیدا تاڕادەیەک دەسڕانەوە . شارە گەورەکان بوونە هۆکاری گومناوی تاکەکان، بۆ ناسینی تاکەکەس لەسەر بنەمای تایبەتمەندییە پێگەییەکانی رابردوو بوو بە مەحاڵ . بابەتی شوناس برەوی سەند و ئەوە روون و ئاشکرابوو، کە چیتر تاکەکان بەگوێرەی پێگەکەیان لە نێو سستمی بەرهەمهێناندا بیر ناکەنەوە و رەفتار ناکەن (سەرهەڵدانی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییە نوێک ان نموونەی ئەو وەرچەرخانانەن). بەهاو پێوەرە نەریتییەکان کە رێنیشاندەری کردە بوون، تاڕادەیەک کارایی خۆیان لەدەستدا و چالاکی تاکەکان بە بەراورد بە هەر سەردەمێکی پێشووتر پەیوەستبوون بە بڕاردەی تاکەکانەوە . گەشەی ئابووری بارودۆخێکی هێنابووە ئاراوە، کە خوێندنەوە ی کردەی تاکەکان بەگوێرەی چەمکێکی وەک چینی کۆمەڵایەتی، بنیادخوازانە دەهاتە بەرچاو و پێویستبوو رێگە بۆ شیکاری داهێنەرانەتری کردەکان بکرێتەوە، شیکارییەک ئازادیەکی زیاتر بۆ تاکەکان لەبەرچاو بگرێت (Mohammadpur and Mahmoodi, 2016)

شێوازی ژیان دەکرێ بە نموونەی ئ مو کردانە دابنرێت، کە هۆکارە بۆ جیاوازیکردن لە نێوان ئەندامانی کۆمەڵگە). ئەگەرچی کۆمەڵناسە کلاسیکەکانی وەک (زیمڵ و ڤیبەر)، روانیویانەتە رەهەندەکانی شێوازی ژیان، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا بەشێوەی راستەوخۆ و سەربەخۆیانە ئەو چەمکەیان بەکارنەهێناوە . بەبرەوکەوتنی ئەم چەمکە دەگەڕێتەوە بۆ دەیەی هەشتای سەدەی بیستەم (ڕیمێر)(Reimer)، چوار هۆکاری گرنگی باسکردوە بۆ دووبارە ژیاندنەوەی ئەم چەمکە:

١_ پرۆسەی بەرفراوانبوونی تاکایەتی، کە لەبارودۆخی ئاڵۆز و گۆڕانی خێرای جیهان، مافی هەڵبژاردن و ئازادی و ئەنجامدانی چالاکییەکانی زیاتر بە تاکەکان و بەتایبەت بە لاوانی بەخشیووە.

٢_ گەشەسەندنی چینی ناوەند و خوێندەوارییی، کە بە ئاشکرا روویان کردووەتە بەسەربردنی کاتەکانی دەستبەتاڵی و سەرگەرمی و بەکاربردن.

٣_ زۆربوونی توێژینەوە ئەکادیمییەکانی پەیوەست بە پۆست مۆدێرنیزم، کە دەرکەوتنی بەهاکان، تێ ڕوانینەکان وشێوازی نوێی ژیان رۆڵێکی سەرەکییان تێیدا هەیە.

٤_رۆڵی سەرەکی بەرهەمەکانی (بۆردیۆ) لەبارەی بەکاربردن و شێوازی ژیان بەتایبەت کتێبە بەناوبانگەکەی (جیاوازی)(Reimer,1995)

وەک تێبینی دەکرێت، ئەوەی وایکردوە چەمکی شێوازی ژیان لە ئەدەبیاتی نوێی کۆمەڵناسی دا برەو بسەنێت، گۆڕانکارییە بنیادییەکانن، لەوانە (بەکاربردن) و بایەخداربوونی کاری سەربەخۆی تاکەکەس و ئازادی تاکەکان بۆ هەڵبژاردن. ئەو تایبەتمەندییانە جیاوازییەکی ئاشکرایان لەگەڵ زەمینەی برەوسەندنی ووردە کولتووردا هەیە، کە لاوان و گرووپەکانی دیکە بۆ نارەزای ەتی کۆمەلایەتی و دروستکردنی شوناسی دەستەجەمعییان کەڵکیان لێ وەردەگرت . بەمشێوەیە، شێوازەکانی ژیان پێویستە (وەک وەلامگۆیەک بۆ کاری نوێ تەماشا بکرێن). ئەگەر وورده کولتوورەکان وەلامێکبن بۆ بەربەستە بنیادییەکان و میتۆدێکی کارابووبێتن بۆ دەربڕینی نارەزایەتی بەرا مبەر ناسازگارییە بنیادییەکان، شێوازی ژیان بەراوەژووکەرەوەی گۆرانکارییەکانی نێو پەیوەندییەکانی تاک و کۆمەڵگە و وەڵامی تاک بووە (ئەگەرچی کاریگەریش بووە بە بەها و سستمە کۆمەلایەتییەکان) بۆ ئەو هەلومەرج و پێگەیەی کە تاک کەوتوتە نێویەوە . لێرەوە گرنگی شێوازی ژیا ن دەگەڕێتەوە بۆ سەرنجێکی هاوشێوەی؛ بنیاد و کاریگەربوونی تاک بە کردەی کۆمەلایەتییەوە . چەمکی شێوازی ژیان لە نێو توێژینەوەکانی پەیوەست بە بنیاد و کاریگەریی، نزیکایەتیەکی دروستکردوە . شێوازی ژیان توانای مامەڵکردنی لاوان بە هەلومەرجی بنیادی کۆمەلایەتیەوە فەراهەم دەکات و، خۆگونجاندن لەگەڵ بنیاد یان گۆڕینی ئەو بنیادە، ئەوا دەرەنجامی شێوازەکانی ژیانە . لاوان بەربەستە کۆمەلایەتیەکان ئەزموون دەکەن، لەهەمانکاتدا لەرووی کردەوە ئازادن. ئەم واقیعەش لەنێو چەمکی شێوازی ژیاندا بە باشی رەنگی داوەتەوە (ذکایی،١٩٨١،٢٣).

گرنگی ەئم چەمکە لەوێوە دێت کە لە بنەڕەتدا، هەر توێژینەوەیەکی پەیوەست بەو چەمکە ناچار بە چوونە نێو پەیوەندیە ئاڵۆزکاوەکانی نێوان بنیاد و کردەی دەکات، وەک بەشێک لە گوتاری سەرەکی کۆمەڵناسی . هەروەک ئاماژەی پێکرا، شێوازی ژیان پردی پەیوەندی نێوان ئەو دوو چەمکەیە . چەمکی شێوازی ژیان، تەنها کورت نابێتەوە بۆ گۆڕاوە بنیادیەکانی وەک پێگەی کۆمەلایەتی، نەتەوە، نەژاد، رەگەز و _پەیوەندییەکانی. لەلایەکی دیکەشەوە، هەڵبژاردن و وەرگرتنی شێوازی ژیان لەلایەن تاکەکەسەوە، پەیوەندی هەیە بە هەلومەرجی بنیادی و کولتووری کۆمەڵگەوە . ئەو تایبەتمەندیە، بەتایبەت لەگەڵ ئەو وەرچەرخانەی کۆمەڵگەی (پۆست مۆدێرن) و پیشەسازی و ئەو گۆڕانکاریانەی کە لە راستی کەمبوونەوەی بایەخی گوتاری (کۆمەلایەتی) لە بنیادی ئەو کۆمەڵگەیەدا، دەگونجێت.

گرنگیەکی دیکەی چەمکی شێوازی ژیان هەروەک (جنگینز) ئاماژەی پێ کردوە، لەوێوەیە کە (چەمکی شێوازی ژیان سەرنجمان لەسەر مەیدانی کولتووریی دووردەخاتەوە و سەرنج لەسەر کردە چڕ دەکاتەوە) (مهدویکنی، ١٣٨٦).

پێناسەی شێوازی ژیان

رەنگە بتوانین بڵێین سۆبیل (Sobel) روونترین پێناسەی بۆ شێوازی ژیان کردووە و پێیوایە (بە نزیکەیی هیچ هاودەنگییەکی ئەزموونی یان روون دەربارەی ئەوەی کە چ شتێک شێوازی ژیان پێکدەهێنێت، نییە) (Sobel,1981)

لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا، دەکرێت تەواوی پێناسەکان دابەشی سەر دوو گرووپ بکرێن و لەلای هەر یەکێکیشیان بە دەرەنجاێک بگەین . گرووپی یەکەم؛ بریتیین لە کۆمەڵێک پێناسە کە شێوازی ژیان بـە جۆرێک لە رەفتار هەژمار دەکەن و بەها، تێڕوانین و ئاراستە دەروونییەکانی تاکەکان دەخەنە دەرەوەی بازنەی ئەم چەمکەوە . ئەم

ڕوانگەیە، بەواتای نەبونی پەیوەندی ئاراستە دەروونییەکان بە فۆرمەلەکردنی شێوازی ژیان نایەت، بەڵکو واتەی ئەوە دەگەیەنێت کە گرنگ نییە شێوازی ژیان چۆن فۆرمەلەبووە _ چونکە بۆخۆی بابەتێکی جیاوازە لە سەرچاوەی فۆرمەلەبوونی شێوازی ژیان _و بۆ توێژەری بواری ناسینی شێوازی ژیان کە لەسەر بنەمای جیاکردنەوەی هەندێک لەرەفتارەکان (بەهەندێ تایبەتمەندی دانسقەوە) دروستبووە، گرنگە. ڕوانگەی دووەم؛ بەها وتێڕوانینەکان بە بەشێک لە شێوازی ژیان دەزانێت. ڕوانگەی یەکەم لە کۆمەڵناسیدا و لە توێژینەوەکانی پەیوەست بە (بەتاڵی) برەوی هەبووە. هەرچی ڕوانگەی دووەمە رووکارێکی دەروونناسانەی هەیە و لەنێو دەروونناسیدا و بەدیاریکراوی لە توێژینەوەکانی پەیوەست بە بازاڕکردندا دەرکەوتووە (ذکایی،١٩٨١،٢٣).

شێوازی ژیان، چەمکێکە لە کولتووری کلاسیکدا زۆر بەکارنەهێنراوە، چونکە پابەندە بەجۆرێک لە هەڵبژاردن لەنێو کۆمەڵێکی زۆر لە ئەگەرە بەردەستەکان . قسەکردن دەربارەی زۆری بژاردەکان نابێت وا لێکبدرێتەوە، کە تەواوی بژاردەکان بەڕووی هەمووان‌دا کراوەن یا ن ئەوەی، کە هەمووان بڕیاری پەیوەست بە بژاردەکانیان بەهۆشیارییەکی کامڵەوە دەستنیشان بکەن. چ لە مەیدانی کار و چ لەمەیدانی بەکاربردندا، بۆ هەموو ئەو گرووپانەی کە لەکۆتی چالاکییە نەریتییەکان ئازادبوون، بژاردەی جۆراوجۆریان بۆ دەستنیشانکردنی شێوازی ژیان لەبەردەس تدایە. ئەوەش شتێکی سروشتییە کە جیاوازی شێوازی ژیان لە نێوان گرووپەکاندا، بەوجۆرەیە کە بۆردیۆ جەختی لەسەر کردووەتەوە(Giddens 1991).بە باوەڕی هەندێک لە توێژەران، پێویستە بۆ ئەو پێناسەیەی سۆبیل، کە (شێوازی ژیان گوزارشتە لەهەر شێوەیەکی ژیان کە جیاواز و دەستنیش انکراو دەبێت) ئەو خاڵە زیادبکرێت کە ئەو شێوە ژیانە پێویستە لەنێوان ژمارەیەکی زۆری خەڵکدا هاوبەش بێت، ئەگەرنا جیاوازییەکی لەگەڵ سروشتی تاکەکەس یان ئارەزووە بەکاربردنیەکانی تاکەکەسدا نابێت.

چین و شێوازی ژیان

چەمکی چینی کۆمەڵایەتی چەقی هەموو تیۆرە کۆمەڵناسیە کەی مارکسە. چینی کۆمەڵایەتی بەلای مارکسەوە کەرەستەیەکە بۆ شیکارکردنی دوو لایەنی ژیانی کۆمەڵایەتی؛ یەکەمیان وەک داینەمۆی مێژوو و ئەویتریان وەک بەخشەری شوناسی کۆمەڵایەتی بە تاکەکان و توخمە مەعنەوییەکانی کولتووری کۆمەڵگە . لە کۆمەڵناسی سەردەمدا، بایەخدان بە چە مکی چینی کۆمەڵەیەتی دەگەڕێتەوە بۆ بایەخدان بە لایەنی دووەم، واتە ڕەهەندە کۆمەڵایەتییەکەی چین نەک ڕۆڵە مێژووییەکەی(چاوشیان، ١٣٨١).

پوختەی ناوەڕۆکی چەمکی چینی کۆمەڵایەتی لای مارکس، دەکرێ لەم چەند خاڵەی لای خوارەوە کورت بکرێنەوە:

١_شێوەی ژیان، تێروانینەکان، ڕەفتار و پاڵنەرەکانی تاک و هەلومەرجی ماددی، ژیانی _تاک_دیاریدەکەن.

٢_هەلومەرجی ماددی ژیانی تاک_ئەو ئەزموونانەی کە ئەگەری دەستپێراگەیشتنیان هەیە _پەیوەستە بە شوێنگە و پێگەی ئەو تاکە لە نێو سستمی بەرهەمهێناندا.

٣_پێگە هاوشێوەکان لەنێو پەیوەندییەکانی بەرهەمهێن اندا، پایەی سەرەکی چینبەندی کۆمەڵایەتی و فۆرمەلەبوونی شوناسی کۆمەڵایەتییە.

٤_هەلومەرجی ئابووری لێکچوو، مەرجی پێویست و سەرەکییە بۆ دروستبوونی چین.

٥_بنچینەی دروستبوونی چین؛ شوناسی کۆمەڵایەتی نییە، بەڵکو تەنها لەحاڵەتی گەیشتنی بە هوشیاری چینایەتی و ڕەێکخراوی سیاسی و ململانێ لەگەڵ چینەکانی دیکەدا، دەبێت بە شوناسی کۆمەڵایەتی و دەگۆڕێت بۆ (چین بۆخۆی).

مارکس زۆر بە وردی باس لەمسۆگەرێتی ئەم پرۆسەیە ناکات، بەڵام مارکسیستەکان جیاوازی بۆچونیان لەبارەیەوە هەیە، کە مارکسیزمی سۆڤیەتی جاران ئەوەی بەراست دادەنا، بەڵام مار کسیزمی ئەوروپی بەپێچەوانەوە . (چاوشیان، ١٣٨١) مارکس دوو بۆچوونی جیاوازی بۆ چەمکی چین خستەروو؛ یەکەمیان وەک گۆراوێکی سەربەخۆی کۆمەڵناسی بۆ توێژینەوە لە رەفتارەکان، پێگەکان و کولتوور و دووەمیان وەک داینەمۆی مێژوو و گۆرانکارییە کۆمەڵایەتییەکان.

ئەگەر ئەو پێنج خاڵەی کە لەسەرەوە ئاماژەیان پێکرا، وەک شێوەیەکی گشتی بۆ چوارچێوەی تیۆری چینە کۆمەڵایەتییەکانی مارکس تەماشابکرێت، ئەو کاتە تەنها خاڵی پێنجەم؛ چینی وەک هۆکاری مێژوویی و سیاسی ناساندووە . زۆرترین رەخنە کە لە مارکس گیراوە، سەبارەت بە پێشبینییەکانی ئەوەوەیە؛ بەلا م ئەو رەهەندە لە تیۆری چینایەتی ئەودا، هیچ لەبایەخی شیکاری و دۆزینەوەکانی ئەو کەمناکەنەوە . ئەو خاڵانەی سەرەوەش وەک چوارچێوەیەکی مەرجەعی بۆ توێژینەوە ئەزموونگەریەکان دەربارەی پێگە چینایەتیەکان و تێروانین و پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان هەمیشە دەکرێت پرسیار و گریمانەی گرنگ بەدوای خۆیاندا بهێنن. ئەم بابەتەش پێویستی بە توێژینەوەی ئەزموونگەرایی بەرفراوان هەیە دەربارەی چینی کۆمەڵایەتی، لەوانەش : بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی، بنیادی چینایەتی، سەرهەڵدانی چینی ناوەندی نوێ، پێکهاتەی کار و پەیوەندیەکانی لەگەڵ چینەکان، شیکاری رەفت ارەکان، بۆچوونە سیاسییەکان، کۆمەڵایەتی و کولتووری لەگەڵ پێگەی چینایەتی. توێژینەوەگەلێکی دەروونناسی کۆمەڵایەتی دەربارەی چینەکان؛بابەت و دەروازەی گرنگن، کە لە تیۆری چینە کۆمەڵایەتییەکانی مارکسەوە(بەبێ ئایدیۆلۆژیای مارکسیزم) سەرچاوەیان گرتووە. بایەخ و مانای هەریەکێک لەو توێژینەوانە، پەیوەستە بەو گریمانەیەوە، کە پێگەی چینایەتی، بناغەی فۆرمەلەبوونی شوناسی کۆمەڵایەتی تاکەکانە . بەبێ ئەو گریمانە بنیادیە، تیۆریزەکردن و توێژینەوەی ئەزمونگەرایی دەربارەی چینی کۆمەڵایەتی، لایەنی ئەقڵانی لەدەست دەدات. بۆیە کارێکی سروشتیە کە بە گومان و دڕدۆنگییەوە بۆ بایەخ و قورسایی ئەو توێژینەوانەی کە بەبێ ئەم گریمانەیە لەنێو کۆمەڵناسیدا دەربارەی چینەکان کراون، بروانین.

ئاشکرایە، کە پرۆسەیەک سەرڕێکەوتووە بەئاراستەی کەمکردنەوەی رۆڵی پێگە چینایەتییەکان لە دروستکردنی شوناسی تاکەکان. بزوتنەوە کۆمەڵایەتییە نوێکان، نموونەیەکن لەو پرۆسەیە . بەشداری تاکەکانی نێو چین لەو بزووتنەوە کۆمەڵایەتیانە ئەوەمان نیشاندەدات، کردەی تاکەکان و خواست و پەیوەندیەکانیان لە ژیاندا جیاواز لە رابردوو لەسەر بنەمای بژاردەی خۆیانەو تاکەکان بەتەواوەتی لەژێر کاریگەری پێگەی چینایەتی و بەرژەوەندییە ئابووریەکانیان کردە نانوێنن . لە سستمی کۆمەڵایەتی نوێدا چینەکان لەنێو ناچن و پەیوەندییەکانی لەگەڵ کەرستەکانی بەرهەمهێناندا لەنێو سستمی سەرمایەداری و پەیوەندیەکانی لەگەڵ داهات، هەروەک جاران رۆڵێکی بنچینەیی لە دروستکردنی رەفتاردا هەیە . چینە کۆمەڵایەتیەکان کەمتر لەرابردوو بنەمای دروستبوونی شوناسی کۆمەڵایەتین . بەواتایەکی دیکە، لە هەلومەرجی نوێدا کە هەندێک ناویان ناوە پۆست مۆدێرنە، تایبەتمەندییە بابەتییەکانی چینەکان بەهەمان شێوەی رابردوو ماونەتەوە، بەڵام تایبەتمەندییە دەروونییەکانی چینە کۆ مەڵایەتییەکان بەشێوەیەکی گشتی گۆڕاون. بۆ ناسینی تاکەکان، ئارەزووەکانیان، داواکارییەکانیان و چۆنیەتی رەفتارکردنیان و چۆنیش مەسرەفدەکەن، بایەخیان لە پێگە زیاترە. ئارەزوو و شێوازی بەکاربردن لەپێش هەموو شتێکدا شوناسی تاکەکان دیاریدەکەن . بۆیە چەمکی شێوازی ژیان دەروازەیەکی تازەمان بۆ توێژینەوە لەبەردەمدا دەکاتەوە کە بەئەندازەی چەمکی چین بۆ زانستە کۆمەڵایەتییەکان بایەخی تیۆری هەیە(فاضلی،١٣٨٢، ٧٠).

وەرچەرخانی سەرنجی توێژینەوە کۆمەڵایەتییەکان لە چالاکییەکانی بەرهەمهێنانەوە بۆ چالاکییەکانی بەکاربردن، بەواتای لەجێدانانی گریمانەیەکی بنیادی پەیوەست بە بنەمای جیاوازییە کۆمەڵایەتی و شوناسی کۆمەڵایەتی دێت.

ئەو گۆڕانی ئاراستەیە دەکرێت لە سێ بواردا ببینینەوە؛ یەکەمیان گۆڕانی پەیوەندییەکانی کار و دەستبەتاڵی، دووەمیان دروستبوونی چینی ناوەند و سێیەمیان گەشە و پەرەسەندنی کولتووری بەکاربردن. شێوازەکانیژیان بەگشتی بە بناغەی بنیادی کۆمەڵایەتی بەکاربردن دادەنرێن و لەبری بنیادی کۆمەڵایەتی بەرهەمهێنان کە لەشێوە کلاسیکیەکەیدا بنچینەی پێکهاتەی چینایەتییە، جەخت لەسەر سستمی پەیوەست بە پەیوەندییەکانی بەکاربردنی دەکرێتەوە . بەکاربردن، بە بەراورد بە پێکهاتەکۆمەڵایەتییەکانی هەڵقوڵاو لە بەرهەمهێنانەوە، پانتاییەکی فراوانتر لەخۆ دەگرێت، چونکە بەکاربردن ئەو کەسانەش دەگرێتەوە کە تەنانەت کارێک ناکەن، وەک لاوان، بەساڵاچووان و بێکاران و بەتایبەت ژنان کە لەئابووری مۆدێرندا، بەجۆرێک لەجۆرەکان چاوەڕوانیان لێ ناکرێت کە بەرهەمهێنەری ئابووری بن. ئەم بیرۆکەیە، کە بەکاربردن دەکاتە چەقی سەرەکی ژیانی کۆمەڵایەتی هەروەها بووەتە بەهای کولتووری (یان دەبێتە بەهای کولتووری)، بنچینەی چەمکە گشتییەکەی کولتووری بەکاربردنە (چاوشیان، ١٣٨١).

ئەنجام

چەمکی شێوازی ژیان، نەک وەک بوارێک بۆ تو ێژینەوە لە چەمکی شێوازی ژیان، بەڵکو وەک چەمکێکی سەربەخۆ کە ئاماژەیە بۆ ڕوانینێکی شیکاری تازە بۆ توێژینەوە و جیاوازی بزوتنەوە کۆمەڵایەتییەکان؛ هاتووەتە نێو زانستە کۆمەڵایەتییەکانەوە . ئەم چەمکە پانتاییەکی فراوانی لە توێژینەوە کۆمەڵایەتییەکان داگیرکردووە و بە سوودوەرگرتن لە کاڵا بەکاربەرییەکان بۆ خۆ جیاکردنەوە و سەلماندنی شوناسی کۆمەڵایەتی، پەیوەستکراون.

هەروەها ئەم چەمکە توێژەرانی ناچارکردووە زیاتر لە ڕابردوو بایەخ بە کوولتوور بدەن و هەڵوەستەی زیاتری لەسەر بکەن. مارکس ڕۆڵی چەمکی (چین)ی زیاد لە قەبارەی خۆی بۆ فۆرمەلەکردنی شوناسی تاکەکان، گەورە کردووە و ڕەنگە نەنگیەکەش لەسەردەمی ئەودا بووبێت. ئەم تێگەیشتنە؛ کولتوور بە بەرهەمی پرۆسەی ژیانی ڕۆژانە دەزانێت و ئەنجامدانی ئەو چالاکییانەی کە شێوەیەکی بەرهەمهێنانیان تێدا نییە، بەشێکی گرنگی هەمان ئەو ژیانەیە. چەمکی شێوازی ژیان بەبەراورد بە ڕابردوو، زانستە کۆمەڵایەتییەکانی بە دەرهاویشتەکانی خۆیەوە زۆر خەریککردوە.

شرۆڤەی نوێ بۆ شێوازی ژیان، نیگایەکی واقیعییانە ترە بۆ ژیانی مرۆڤ . ڕوانگەی (کورتخوازی) پێشوو، پۆلێنکردنی تاکەکانی خستبووە ژێر گوتاری وەک : ڕەگەز، نەژاد، نەتەوە و چین. ئەم ڕوانگەیە پێیوابووە کە لە وێستگە مێژووییەکاندا و زەمینە کۆمەڵایەتییە جۆراوجۆرەکاندا، شێوە و پێکهاتەی لەم جۆرانەی سەرەوە فۆرمۆلە دەبن و کاریگەری ئاڵۆزکاوتر دەخولقێنن . جیا لەمەش، ئەم پێکهاتانەی سەرەوە لە ژیانی ڕۆژانەدا شێوە ڕەفتاری تایبەت لەخۆیاندا ڕیشان دەدەن، ئەمەش دەبێتە هۆکارێک کە نەتوانرێت هەندێک لە دیاردەکان بە تەواوی و لەسەر تایبەتمەندی تاکایەتی تاکەکان یان گروپەکان، خوێندنەوەیان بۆ بکرێت . ئەم پێکهاتانە، بەر لەوەی گوتاری ئەبستراکتی پۆلێنبەندی دیاردە ڕەفتاری یان دەروونییەکان بن، ئەوا شێوازی ژیان- بەوجۆرەی کە لەواقیعدا دەبێتە ئەزموونی ژیان- و بەهاکان بریتین لە ئەندێشە و ڕەفتاری تاکەکان . بۆیە دەکرێت بگوترێت، ئەوەی وایکردووە چەمکی شێوازی ژیان لە ئەدەبیاتە نوێکانی کۆمەڵناسیدا جێگەی خۆی بکاتەوە، گۆڕانکارییە بنیادییەکانی وەک بەبەرەوبوونی (بەکاربردنگەرایی) و بایەخی سەربەخۆ کارکردنی تاک و ئازادی تاکەکانە لەهەڵبژاردەکانیان . شێوازی ژیان بەهۆکاری پرۆسەکانی وەک (تاکگەراییبوون)ەوە، ئازادی و مافی هەڵبژاردنی زیاتری لە هەلومەرجی گۆڕاوی جیهاندا، بۆ تاکەکان فەراهەم دەکات

هەروەها گەشەکردنی چینی ناوەندی نوێ، کە ئاراستەک ەیان بە ئاشکرا بەرەو سەرگەرمی و بەکاربردنیە لە شاردا، وەڵامی گۆڕانکارییەکە لە نێوان تاک و دەوروبەرەکەی، هەروەها وەڵامی تاکە (ئەگەرچی کاریگەرە بە بەها و سستمە گشتییەکان) بۆ هەلومەرجی واقیعێک کە تاک تێیکەوتووە.

تویژەرانی کۆمەڵایەتی لەم سەردەمەدا، بنەمای شونا سی تاکیان لە بری چالاکییەکانی بەرهەمهێنانەو بەستووەتەوە بە چالاکییەکانی بەکاربردنیەوە، لەبەر ئەوە ئەوەی تا ئێستا گوتراوە، دەکرێ بەو ئەنجامەمان بگەیەنێت کە لەم سەردەمەدا، چەمکی شێوازی ژیان جێگرەوەی چەمکی چینە.

لیستی سەرچاوەکان:

REFERENCES

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard university press.

Bourdieu, P. (1998). *Practical reason: On the theory of action.* Stanford University Press.

Chawshyan, Hassan.(1996*). Lifestyle and Social Identity.*Tahran: Neshrny.

Fazly, Muhamad.(1997).*Counsamption and Lifstyle.*Tahran: qwm.

Gelaypur, Hamid Reza and Gemal mohammady.(2002). Past Theory of Sociology. Tahran: Ney.

Gibbins, J.R. and Reimer, B., (1999). *The politics of postmodernity: An introduction to contemporary politics and culture*. Sage.

Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford university press.

Heijs, W., Carton, M., Smeets, J. and Van Gemert, A. (2009). The labyrinth of life-styles. *Journal of Housing and the Built Environment*, *24*(3), 347-356.

Mahdykny, Mohammad Said.(2001). Lifestyles Concept in Social Sicnce. No.1.

Mohammadpur, A. and Mahmoodi, K. (2016). Lifestyle and identity in contemporary Iranian Kurdistan (a grounded study of Marivan City). *Quality & Quantity*, *50*(5),1907-1928.

Nury, Bezhen, Ali Rohany and Sumaye Hashmy.(2005). Lifestyle and Managing. Journal of Fimels Research. No.4, 21-48.

Reimer, B. (1995). *Youth and Modern Lifestyles*,in Johan Fornas and Goran Bolin(Eds). *Youth Culture in Late Modernity*. Sage Publication.

Sobel, M. (1981).*Lifestyle and Social Structure: Concepts, Definitions, and Analyses.* Academic Press.

Veblen, T.(2007). *Theory of the Leisure Class (Oxford world's classics).*Transaction Publishers.

Zekay, Mohammad Said.(2005). Sub-Cultuer, Lifestyle and Identety. Rushd Group, 20-21.